

Dyrevenlighed i Begyndelsen af forrige Aarhundrede.

Af *Christine Reimer.*

I Sommeren 1808 har der i forskellige Blade, dels i København, dels i det øvrige Land, været ført en Ordstrid om Plukning af Gæssenes Fjer. Den daværende udgiver og Redaktør af Fyns Stifts Adresseavis, Søren Hempel i Odense, har i sit Blad — den i Datiden saakaldte »Hempels Avis« — optaget maaske samtlige af disse Artikler, og har desuden givet Plads for forskellige Indlæg, samme Emne vedrørende, fra Bladets Læsere. Denne Pennefejde er sikkert ikke uden Interesse nu et Hundredaar efter, da man er naaet til, at man har flere Foreninger til Værn for de stakkels, værgeløse Dyr, og Dyrenes Sag nu ogsaa — medens dette skrives — drøftes blandt vore Lovgivere.

Af dette Stof hidsættes her følgende:

Nævnte Avis. den 29. Juli 1808.

»Præst Rønne i Lyngby har udgivet: »Brev til den danske Bonde om en betydelig Indtægt af Gæssenes Sommerplukning«. ¹⁾ Det sælges hos Hofbogtrykker Christensen

---

¹⁾ I hine Tider, da Landet trængte til Ophjælpning, og Befolkningen trængte til at belæres og støttes med Raad og Daad i sit Landbrug og til at faa Anvisning paa, hvorledes den ad nye Veje kunde finde nye Kilder til Erhverv og Fremgang og derigennem til Forøgelse af Indkomster — Landbefolkningen sad haardt i det, Pengene var særdeles knappe, medens Udgifterne var forholdsvis store — var det meget ofte Præsterne, der optraadte som Landbrugsforfattere. Fra Studerekamrene i Præstegaardene udgik mange Landbrugsskrifter og megen Deltagelse i det økonomiske Liv med Landbostandens Tarv for Øje. Jævn- sides med den her omhandlede Sag finder man i samme Aargang af Bladet paa lignende Maade mange andre Sager drøftet. Saaledes skriver en Præst om Ind-

for 2 Skilling, og det var højlig at ønske, at hvo, der havde Evne, vilde købe et Antal deraf og frit uddele til Bønderne. I to Aar har Hr. Rønne selv benyttet sig af denne Fjerplukning, vundet derved og ikke kendt mindste skadelige Virkning deraf for Gæssene.

I Brevet gøres følgende Beregning:

»Naar Du altsaa, min gode Bonde, for Eks. holder 4 gamle Gæs og plukker dem første Gang omtrent midt i April, saa har Du

$\frac{2}{3}$ Ⓔ Fjer, som gør	» Rdl. 4 $\frac{1}{2}$
$\frac{1}{3}$ Ⓔ Dun, som gør	» — 3 —

Har Du nu 20 Gæslinger med Dine Gæs, saa plukker Du anden Gang først i Juni

4 Ⓔ Fjer, som gør	4 — » —
2 Ⓔ Dun, som gør	3 — » —

Tredie Gang omtrent ved August Maanedes Ende ligeledes

4 Ⓔ Fjer, som gør	4 — » —
2 Ⓔ Dun, som gør	3 — » —

Fjerde Gang omtrent midt i Oktober ligeledes

4 Ⓔ Fjer, som gør	4 — » —
2 Ⓔ Dun, som gør	3 — » —

Tilsammen 22 Rdl. 1 $\frac{1}{2}$

Du vinder altsaa, i Fald Du har 24 Gæs, ved Din Sommer-

vinding af Salt, en anden om at garve Læder med Egeblade, atter en anden om at støbe gode og klarere Lys, sparsommere og drøjere end almindeligt, og søger Husraad til at drøje paa Tællen, alt med Overskrift: »Mon det ikke var muligt, Lysning kunde blive mindre kostbar?« — Mange af hine Dages Præster var anerkendte dygtige Landmænd og har som Fremskridtsfolk stiftet megen Gavn iblandt Datidens uheldigt stillede Landbostand. Men i Bestræbelsen efter at faa mere ud af Gaaseplukningen har Brevets Forfatter ganske ladet Hensigten hellige Midlet og har ganske overset, at Dyret er Menneskets Medskabning, givet os til Brug, men ikke til Misbrug. Ja selv det mindste Kryb er udgaaet fra Skaberens Haand som et Led i den store Verdenshusholdning. Til Sammenligning med den her omhandlede Sag fik Dyrene dog glædeligvis deres Kaar betydelig forbedret, inden Aarhundredet løb ud. C. R.

plukning 22 Rdl. 1 $\frac{1}{2}$. Regn nu selv til, hvad dette kunde blive, om Du endda havde mange flere Gæs. — Dog — lad nu være, at dine Gæs fik sildig udligget, saa at Du maatte nøjes med 3 Plukninger, og lad noget gaa af for Arbejdet, saa var det dog ret godt, om Du kun vandt 12 Rdl. paa Dine 24 Gæs, det var 3 $\frac{1}{2}$ paa Stykket. Saa regner vi dog slet ikke Skriv- og Halefjerene.

Og vil Du nu vide, hvad dette Arbejde kunde gavne Dit Fædreland, saa tænk en Gang: Det maatte dog være et besynderligt Sogn, som ikke havde et Par Hundrede Gæs, der er mange Sogne, som har sex—otte Hundrede, ja derover. Men lad os blot antage to Hundrede for hvert Sogn, det ene med det andet regnet, — saa vilde deraf for hvert Sogn aarlig udkomme 100 Rdl. —

Nu har Sjællands Stift omtrent 400 Sogne — og altsaa vilde Gevinsten blot af dette ene Stift blive aarlig 40,000 Rdl., siger fyrgetyve tusinde Rigsdaler. — For hvert af de andre sex danske Stifter ville vi blot regne Halvdelen, saa udkommer den uhyre Sum 160,000 Rdl. eller een Tønde Guld og tresindstyve Tusinde Rigsdaler for Danmark selv alene, som aarlig kunde vindes, men som hidtil er spildt; og dog har vi regnet meget lavt, saa at Summen ved en rigtig Beregning maatte komme langt højere.

Den 5. August samme Aar, 1808:

I »Københavns nyeste Skilderi« læses følgende:

Indsendt.

»Se, Zions Vægter plukker Gæs,
og skriger sig fast ganske hæ:»
»Pluk, Bonde, Gæs; dem levend' pluk;
hør Dyrets vaandefulde Suk,
men tænk: mod Dyr ej Pligt Du har;
se kun, hin fromme Sognefar,
han plukker selv og Penge faar.
Om Dyret, som i Solen gaar,
der steges helt foruden Spid
og martres dødt af Insektbid,
ham rører ej; han plukker væk.«
Og Du — Du følger smukt hans Præk.«

Den 8. August staar i ovennævnte Blad:

(Indsendt).

»Landbo-Økonomien gaar nu temmelig vidt. — Efter den Beregning, som er indført i Hr. Hempels Avis Nr. 118, er det en anseelig Kapital, som Daumark aarlig kan vente, naar Fjer og Dun blev 4 Gange om Aaret afplukket de levende Gæs i hele Landet. —

Var det muligt, at Skindet igen kunde gro ud paa en Kalv, naar han levende var blevet flaaet, saa vilde Indkomsten for Skindene af alle Kalve, som aarligen tillægges i hele Riget, ej heller blive ubetydelig. —

Dog kan jeg, som en barmhjertig Samaritan mod de uskyl-dige, umælende Creature, vores ældre Medskabninger, ingen-lunde billige slige levittiske Finans-Operationer, med mindre man først fik mig overbevist om, at de umælende Dyr — som Car-tesius paastaar — er blotte Maskiner, og har aldeles ingen Fø-lelse.«

Odense, den 6. August 1808.

Trojel.¹⁾

Det andet indsendte Bidrag, ogsaa Hr. Pastor Rønnes Gaase-plukning betræffende, kan for Rummets Skyld først i næste Avis vorde meddelt.

S. Hempel.

Den 9. August.

(Indsendt).

*O Cives Cives, quærenda pecunia primum
Virtus post numos²⁾.*

Hr. Forfatteren af det, i Følge den Hempelske Avis Nr. 118, hos Hofbogtrykker Christensen udkomne Brev til den danske Bonde om en betydelig Indtægt af Gæssenes Sommerplukning, er med mig uden Tvivl enig i: at Menneskene og har Pligter

¹⁾ Navnet er uden Forbogstaver. Paa Landsarkivet i Odense har jeg faaet at vide, at der i Odense paa den Tid var baade en Raadmand og en Overlærer Trojel.

²⁾ Ved Bistand af en Sagkyndig er jeg i Stand til at oversætte de i dette Indlæg forekommende latinske Sætninger. De er imidlertid ret indviklede, saa jeg har maattet henvende mig til flere Andre, før jeg opnaaede følgende Over-sættelse:

Det første Citat: »Borgere, Borgere; man skal først tjene Penge; Dyden kommer efter Skillingerne.»

mod Dyrene at iagttage. Han kan altsaa ikke nægte mig Sandheden i den Paastand: at ved at bruge de Dyr, Naturen synes at have underlagt Mennesket, bør tages Hensyn ikke blot til vor størst muligste Fordel af Dyrene, men og til at Dyrene ikke misbruges, det er, ikke bruges paa en med vore Pligter mod disse vore Medskabninger stridende Maade. Den Gode og Kløge beregner og derfor i Dyrenes Brug altid det mer og mindre fysiske Onde, han skal tilføje dem, thi han ved, at Grumhed mod Dyrene lettelig udarter til lige Barbari mod Menneskene. Med Kejser Vespasian at følge i livløse Tings Brug hint Juvenals: *Lucri bonus est odor ex re qualibet,*³⁾ anses med Grund for uanstændigt, men end uanstændigere, ja skammeligt (for ikke at sige ugudeligt) er det vist af dette Ordsprog at lade sig lede i Brugen af de umælende Dyr.

Disse saa uomstødelige som i Menneskelighedens baade Pligts- og Klogskabs-System grundede Sandheder synes mig alligevel ganske at være oversete i Forslaget til en betydelig Indtægt af Gæssenes Sommerplukning. Tanken baade paa den Fortjeneste at kunne skaffe Staten en aarlig Vinding af en Tønde Guld og tresindstyve tusinde Rigsdaler; og at kunde tilvejebringe sig selv en aarlig forøget Indtægt af maaske et hundrede Rigsdaler, (thi som Tiendetager kan Præsten fra Aar til Aar lægge en Mængde flere Gæs til end Bonden) synes saa ganske at have døvet Hjertet og Forstanden hos Forfatteren til dette Forslag, at man ved at læse det ikke kan andet end i sin Harme mindes sig hint Horatses, som her staar til Overskrift paa disse Erintringer mod dette Hr. Pastor Rønnes Forslag.

Før et Forslag som dette anbefales af nogen tænkende god Mand, men især af en Præst, en kristelig Religionslærer, burde vist være godtgjort, at Gæssene ved denne Fjerplukning intet lider. Hans Velærværdighed vidner vel og i sit Brev herom, selv ikke at have kendt mindste skadelige Virkning deraf for sine Gæs. Men har Hr. Pastoren ved Gæssenes Plukning kun-

---

³⁾ Det andet Citat er af samme Latinkyndige oversat saaledes: »Gevinstens Lugt er god i sig selv, hvordan den end er«.

— Hertil kunde maaske tilføjes, at man paa Dansk har noget ligelydende i det gamle, ikke videre smigrende Købmandsord; »Godt lugter Vinding, hvorfra den saa kommer«.

net sat sig i deres Sted og følt, hvad de vist maa have følt? Thi skal Fjerkreaturet ikke lige saa vel føle Smerte ved volde- ligt at afrives det Fjerene, som Mennesket føler det ved med Magt at lade sine Haar afrive? Men at denne Fjerplukning ikke uden med Vold og Magt altsaa for Gaasen føleligt Onde kan ske, derfor synes mig taler, at selv naar Fjer plukkes af døde Gæs, kan det ofte ikke ske uden med Magt, saa at stund- om Kødet følger med. Det er bekendt, at Fuglenes Fjer er meget stærkt indhæftede i Kødet og Vingerne, da Posen eller Spolen sidder meget stærkt fast i en Hudpose som et Futteral, der har mangfoldige Nerver, og desuden har de stærke Sving- fjer, der ikke gaar ind i Vingebeinet, men i den over Vingebe- net skraaliggende Hudpose, en stærk Befæstelse ved nogle Baand eller Sløjfer, som sidder i Hudposen.

Ikke er det derfor heller muligt med Rode at oprykke Fug- lenes Fjer, uden mere eller mindre at røre Nerverne og sønder- rive deres Trevlevæv, hvorved nødvendig Dyret maa tilføjes Smerte. Smerten tør maaske være mindst paa den Tid, Gæs- sene fælder og Fjerene er løse. Men alle Fjerene løsnes ikke paa en Gang, og i Almindelighed fælder Fjerkreaturet, saa som Ryperne undtagne, kun en Gang om Aaret. At forudsætte den lempelige Omgang, der maaske noget kunne vel ikke fore- bygge, men dog lindre de Smerter, levende Gæs maa føle ved denne Fjerplukning, er for meget forudsat af hvem, der kender Almuens almindelige Omgang med Dyrene, og Tjenestefolks saa ofte paaklagede Skødesløshed og Ligegyldighed. Men enhver Husfader eller Husmoder kan dog ikke altid selv overvære denne Fjerplukning.

Forslagets Hr. Forfatter giver jeg dernæst at betænke: om den skabende Natur, der klædte Gaasen med Fjer, ikke der- under har haft Hensigter, hvorimod ganske handles af Menne- sket, som saaledes afklæder sine Gæs. Saadan en Fjerplukning hvorved de arme Gæs 3 til 4 Gange om Aaret skal afklædes, maa nødvendig baade udsætte dem for Kulde og gøre dem uduelige til at flyve som til at svømme. Dette sidste er saa meget be- tænkeligere som Vandet er til Gæssenes Trivelse, et meget vig- tigt Element. Man finder og derfor de største, sundeste og stærkeste Gæs i Egne, som har overflødigt Vand af Søer, Aar eller Bække, hvori Gæssene kan efter deres Natur opholde sig.

Naturerfarne Husfædre og Husmødre paastaar og, at de, som skal købe Gæs for at sætte dem paa Sti, altid bør sørge for at faa dem købt fra saadanne paa Vand rige Egne.

At Faarene klippes vil ingen anføre til Forsvar for denne Gaaseplukning, som er ganske forskellig fra Faareklipningen. Thi skønt vel Dyrenes Haar som Fuglenes Fjer gror paa Planternes Maade, det er befæstes ved Rødder, saa har dog den Del, som staar udenfor Legemet, ingen Nerver, og kan altsaa afklippes uden at tilføje Dyret Smerte. Faaret føler derfor ikke, at det afklippes sin Uld. En anden Sag tør være, hvorvidt Mennesket, ved at betage det den Klædning, Naturen skænkede det, og uden at erstatte med kunstig Omhu dets Savn i andre Maader, krænker sin Pligt mod Dyret. Thi vist, at og fra dette Synspunkt er den Handling at blotte en levende Fugls Legeme fra Fjer, intet mindre end ligegyldigt.

Ingenlunde kan jeg altsaa underskrive det Ønske, Anmelderen af dette Forslag til Gæssenes Fjerplukning gør: at hvo, der havde Evne, vilde købe et Antal Eksemplarer af Hr. Pastor Rønnes Brev herom til fri Uddeling mellem Landalmuen. Derimod ønsker jeg inderlig: at Naturkyndige eller Dyrlæger lydeligen vil vise, hvad de arme Gæs maa lide ved denne Behandling, og at da hver en Præst lige saa lydeligen vil for Almuen tale mod denne barbariske Brug. Ja, jeg tror endog, at om dette Barbari alligevel skal hist og her faa almindelig Indpas, vil det være Politiets Pligt at lægge sig derimellem. Thi et klogt Politi maa kunne forudse Følgerne af Dyrenes Mishandling.

Odense, den 4. August 1808. Gustav Ludvig Baden¹⁾

Efter dette varmt følte Indlæg, hvor Forslagsstilleren efter Fortjeneste faar — om man saa kan sige — »baade læst og paaskrevet«, forekommer et andet til Bladet indsendt Bidrag, der viser, at Meningerne ogsaa da var delte med Hensyn til Dyrenes Ret til menneskeværdig Behandling.

Den 23. August.

(Indsendt).

Et lidet Bidrag om levende Gæs at plukke:

¹⁾ Landsdommer, Herredsfoged i Vinding, Bjerge og Aasum Herreder.

»For en 40 Aar siden, jeg var i Hamborg, fandt jeg Senge-dynerne, jeg kom til at ligge paa, sær elastiske og hævende ved sig selv. Paa Spørgsmaal derom, sagde Værtinden: det var levende Fjer, nemlig i de fire Lænder om Hamborg og flere Steder. tog de hver Gaas om Morgenen og om Aftenen, naar de lodes ud og kom hjem igen, i Hænder og tog al den Fjer og Dun af dem, som var løs, og den, de dog ellers tabte, og denne Fjer var dobbelt saa god som den anden Fjer. Et Lispund udspændte Dynen som ellers 2 Lispund. Jeg har siden baade i Sjælland, Fyn og Jylland fortalt Landboerne dette, søgt at opmuntre til denne gode Økonomi. Jeg har vist dem, hvor mange skønne Fjer man finder uden for Gaardene paa de Agre, hvor Gæssene gerne flokker sig i Nærheden af Damme.

Jeg har budt fattige Børn, som løb og tiggede, Gaver for hvert Pund Fjer, de vilde der samle, og dem, de selv maatte beholde; nogle samlede et Par Dage, men vilde ej mere. En eneste rosværdig Husmoder har jeg truffet i Fyn, som ikke alene saa længe hun havde Gæs selv, skilte dem ved de løse Fjer, som dog ulejligere dem med Pirren, indtil de faar dem selv afpillet og da er spildte, siden ingen opsamler dem. Men nu, hun som Enke er Huskone, gaar hun med sine Børn og Pige daglig mod Aften paa Marken og opsamler de affaldne Fjer. Hun har alle sine Dynen fyldt med denne opsamlede levende Fjer, og hun har i en Del Aar gjort fine og smukke Vaar, fyldt dem med samme Slags opsamlede Fjer og solgt dem til høje Priser, da hendes Sengklæder er meget begærlige for deres Levenheds Skyld.

En anseelig Handelsmand i København skulde udstyre sin Datter. Paa mit Raad forskrev han levende Gaasefjer fra Danzig; de kom, han studsede ved den høje Pris; men ved Brugen takkede han mig for Raadet; thi $\frac{1}{3}$ Fjer mindre end ellers gjorde Dynerne langt fyldigere og behageligere end andre Fjer.

Denne Beretning er sand og skrives af mange Aars Harme over Landmandens store Efterladenhed og det deraf flydende betydelige Tab for Landet. Hr. Pastor Rønnes Blad har jeg ikke set, ved altsaa ikke Omgangsmaaden med den foreslaaede periodiske Plukning. Aldrig skulde jeg tro, at nogen fornuftig Mand, endsige en kristelig Religionslærer! kunde foreslaa at

ruske faste Fjer af de levende Gæs, og saa længe man ikke har denne Overbevisning, bør man formode det bedste«.

— Emnet har, som forud anført, i Sommeren 1808 været meget drøftet i alle Egne af Landet. Det fynske Blad har stajort sine Læsere bekendt med, hvad der fremkom i denne Sag. Saaledes findes for

Den 25. August:

Spørgsmaalet om Gaaseplukningens Retmæssighed hører endnu stedse til Dagens Orden. Mellem Hr. Pastor Michelsen og »Dagen«s Udgiver føres i samme Anledning en hel alvorlig Pennekrig. Den første Lærer ved Veterinærskolen, Hr. Professor Viborg, erklærer sig om denne Sag saaledes: »At plukke levende Gæs er økonomisk rigtigt, men strider imod min Følelse«.

En Indsender under Mærket $a + b - c$ har i »Viborg Samler« foreslaaet Præmier for at undvære nogle af de bløde Lejer, vi saaledes skal forskaffe os ved at martre vore Medskabninger samt dernæst et stort Gaasehospital's Opbyggelse, hvor Hr. Rønnes Forslag maatte iværksættes, for der at pleje og kurere de hud- og fjerløse Gæs, hvortil vilde udfordres en Del Gåase-Kavayer, Salopper, Slaabrokker og Buxer, afpassede efter disse Dyrs Kroppe.

Imidlertid hedder det, at en ædel Mand i Hovedstaden strax har opkøbt det hele Oplag af hin Plukningslære, ikke for at uddele det blandt Bondestanden, men for at standse dets videre Kundgørelse.

Den 16. September

findes en lille Meddelelse, der ligesom de øvrige Beretninger, der er taget andet Steds fra, staar indeklemt mellem det Stof, der har en fælles Overskrift: »Indenlandske Efterretninger«:

Gaaseplukningens Forsvarere har nu fundet deres Yndlings-sag anprist i en fransk naturhistorisk Dictionaire, hvor dog den Forsigtighed tilraades, at man, naar Gæssene er nylig plukkede, bør hindre dem fra at komme i Vand — indtil Skindet igen har faaet Kræfter.

Den 29. September meddeles:

Pastor Rønne har endnu i »Politivennen« ladet indrykke et Forsvar for den af ham anbefalede Gaaseplukning. Iblandt andet forekommer det ham ubegribeligt, at Gaasen, »som beholder sine allerfleste grovere Vinge- og Halefjer og endnu nogle Fjer imellem Vingerne, ogsaa alle dem paa Hovedet og den øverste Del af Halsen samt overalt lidt Dun, og saaledes ovenfra er dækket imod Solstraalerne, skal lide mere under Heden, fordi den er hedere klædt«.

En anden Forfatter, som er af modsatte Tanker, finder en betydelig Forskel imellem at klippe og plukke og siger i den Anledning: »Fjerene er ikke alle modne til Affald den Dag, man vil plukke, og altsaa Ve og Vok! — Skade, at Brevskriverens brændende Patriotisme ikke har kunnet indgyde ham mere humane Planer til at ophjælpe Fædrelandet, som det jo dog ikke er kommen til den Yderlighed med, at den, som han kalder det, uhyre Sum, 160,000 Rdl., der skal kunne indkomme af Gæssenes Sommerplukning, behøves for at redde det.«

Derefter fortsættes: Samme Materie hører endnu til Dagens Orden. Saaledes læser man i sidste Politiven atter af en Plukkeven: »Raab fra Hestene til Gæssene, tilegnet de Herrer Baden, Trojel, Just o. sl. fl.«

Hertil tilføjes: Det eneste, man imidlertid har at hjemle denne nye Dyreplage med, er: saa mange andre indførte Dyremishandlinger. — Saa bør det sig at føre Beviser, naar først den Maxime: at forsvare Ondt med Ondt bliver almindelig hyldet — !!

Hermed synes Sagen at slutte i det fynske Blad.

Men samme Sted findes i Nummeret for den 16. September en dyrevenlig Omtale af Hestekupering, der fortjener at tages med: I Politivennen er talt med Varme imod Hestens Modernisering eller Anglisering ved at berøve dette ædle og nyttige Dyr dets Ørelapper og pragtfulde Hale, hvilken Mishandling endnu forøges ved den paafølgende Skæren, Brænden og Spænden, for at give den tilbageblevne Stump af Halen en unaturlig Stilling.

I denne Henseende opkastes samme Sted det Spørgsmaal: om det vilde være uden for en vis og retfærdig Lovgivnings

Kompetence direkte eller indirekte at hindre Dyrenes Mishandling.

Ret mærkelig er det, at man kan slutte disse over hundredaarige Uddrag, der her er draget frem til at lyde paany, med en saadan Udtalelse, der i høj Grad har selv samme Bud til Nutiden.

Odense, Februar 1916.
